

«ELS ROLS EN EL MATRIMONI I EN LA COHABITACIÓ: UN ESTUDI A L'ÀREA DE BARCELONA»

Anna Alabart, Anna Cabré, Andreu Domingo,
Assumpta Fabré i Verena Stolcke
del Centre d'Estudis Demogràfics

1. INTRODUCCIÓ

No fa pas gaire anys el treball de la dona fora de la llar estava, socialment, mal vist, sobretot si la dona era casada. Es considerava que la dona havia de quedar-se a casa: per a això se l'educava i se la preparava. Solament en aquells casos d'infortuni en què l'home no guanyés prou per a mantenir la família es justificava que la dona treballés fora de la llar. Així, segons l'informe FOESSA (1975), basat en una enquesta a 2.100 persones de tot Espanya, el 79 per 100 dels entrevistats pensava que la dona havia d'estar a casa quan hi arribés el marit i el 68 per 100 deien que la dona s'havia de preparar per tenir cura de la llar més que per a seguir una professió. Els percentatges eren encara més alts en les respostes femenines.

En el model tradicional, a l'home li corresponia fer-se càrrec del manteniment de la família i a la dona preocupar-se del marit, dels fills i del bon funcionament de la casa. És indiscutible que aquest model ha sofert, en anys recents, canvis molt importants: són pocs, avui dia, els qui qüestionen obertament el principi del treball de la dona o el seu corollari: la participació de l'home en l'atenció als infants i en les tasques domèstiques.

Les enquestes en profunditat realitzades pel nostre equip a l'àrea metropolitana de Barcelona, durant els anys 1985 i 1986, a homes i dones de 20 a 40 anys, estratificats per situacions familiars i nivells d'instrucció,¹ ens

1. A. Alabart, A. Cabré, A. Domingo, A. Fabré, V. Stolcke: *La formació de la*

forneixen un material de primera mà en el qual podem examinar actituds i experiències respecte a aquesta qüestió.

A partir de l'observació i l'anàlisi d'aquest material, hem tret un seguit de conclusions que avancem aquí i que argumentarem més endavant, ocultant-nos, poc o molt, darrera la veu dels entrevistats. Heus ací les conclusions:

a) El canvi en les idees i en els fets (nivells més alts i major acceptació de l'activitat femenina i de la participació masculina en el treball de la casa) no han alterat essencialment els rols masculí i femení: les incursions d'homes i dones en el «terreny de l'altre» són encara qualificades majoritàriament com «ajuts».

b) El treball de la dona casada és acceptat sempre i quan no interfereixi amb la seva funció principal, l'atenció a la família i a la llar, i mentre no doni a la dona una posició de superioritat respecte al seu home. El principal criteri que permet valorar aquesta conveniència és de tipus racional-econòmic (simbòlicament masculí): una rendibilitat mesurada i sospesada en termes monetaris, rendibilitat que varia en funció dels canvis en l'àmbit econòmic (simbòlicament masculí): una rendibilitat mesurada i sospesada en canvi, no és mai valorat d'aquesta manera, sinó considerat com una necessitat *per se*.

c) La participació de l'home en el treball de casa és desitjable i fins i tot exigible sempre i quan no interfereixi amb les funcions principals masculines (guanyar diners i *status*) i mentre no afecti negativament el *modus vivendi* domèstic. Els criteris per a valorar aquesta conveniència són relacionals i ambientals (simbòlicament femenins): l'harmonia de les relacions familiars i la qualitat del treball fet, avaluat generalment a partir de pautes tradicionals. El treball de la dona a casa, en canvi, no és mai jutjat en aquests termes: tota dona sembla tenir, per definició, la qualificació per a ser mestressa de casa.

d) Darrera d'aquestes condicions al «traspàs de funcions», poc o molt objectivables, s'apunta i fins i tot s'explicita, a vegades, la voluntat d'ambdós sexes de conservar el control i la superioritat en els terrenys que els estaven tradicionalment reservats.

e) Dins d'aquest panorama general, configurat per la majoria de les parelles casades, emergeix un col·lectiu força homogeni que sembla militar, almenys verbalment, a favor de la igualtat dels rols i que, amb més o menys

pareja (estudi en curs). Dels mateixos autors: *La cohabitación en España. Un estudio en Madrid y Barcelona*, CIS, «Estudios y Encuestas», Madrid, 1988.

conflictes, tendeix a assajar aquestes idees en la pràctica quotidiana. Es tracta dels cohabitants.

2. LA DONA CASADA QUE TREBALLA «AJUDA» EL CAP DE FAMÍLIA O «ES DISTREU»

La majoria dels casats entrevistats, dels dos sexes, semblen estar d'acord en restar importància al treball de la dona, considerant-lo com una aportació prescindible a l'economia familiar o com una forma de defugir l'avorriment.

«P.: Treballem tots dos?»

R.: Sí, treballem tots dos, el que passa és que a mi em paguen una mica, però bueno, almenys *ajudo* una mica.»

Maria Jesús, 24 anys, administrativa

«P.: Y tú, ¿trabajas?»

R.: Yo, ah... voy un rato a despachar a un bar de críos, así como un cine, digamos. Ayudo un poco para la casa que... claro, al tener los críos y eso, pues... un poco de trabajo...»

Rosario, 34 anys

«Jo, ara, mira... el meu marit treballa bastant liberal i jo també intento *ajudar-lo*, faig molts recados i vaig moltes vegades al col·legi a buscar papers, a treure, a posar... ell treballa d'aparellador.»

Juanita, 36 anys, mestressa de casa

«Si yo puedo, cuando tenga un niño seguiré trabajando, es una ayuda más. Si no tuviera con quien dejar los niños... ¡hombre! entonces lo pensaría.»

Puri, 19 anys

Si els ingressos del marit són baixos i la dona no té opció a una feina qualificada, l'entrada en el mercat de treball estarà quasi exclusivament marcada per la necessitat econòmica i sovint crea problemes.

«... Antes nos discutíamos mucho por las pelas, porque yo trabajo, él también, pero él gana muy poco y yo, claro, la vida está muy mal y tengo que trabajar también...»

Merche, 29 anys, dona de fer feines

La compra d'un pis o altra despesa important poden també precipitar a la mestressa de casa a la recerca d'ingressos extraordinaris.

«P.: ¿Piensas buscar trabajo?»

R.: Sí, sobre todo ahora que nos hemos metido en el piso. Tengo que buscar faena donde sea, hacer horas o en casa, o lo que sea...»

Angustias, 28 anys, dos fills, marit paleta

Si la dona no té accés a una feina qualificada, la solució és, en molts casos, el treball submergit; la confecció i la bijuteria, fetes a casa, semblen les activitats més generalitzades. Aquesta feina és, però, valorada negativament pel poc rendiment econòmic.

«... Porque a mí, si me sale un taller, vale, pero traerte faena para coser a casa no me gusta, porque te lo pagan muy mal y te tienes que tirar todo el día cosiendo.»

Puri, 19 anys, 1 fill

Els homes, tot i reconeixent l'aspecte econòmic del treball de la muller, semblen reticents a prioritzar-lo i invoquen molt sovint la necessitat de la dona de distreure's, de distanciar-se d'un treball domèstic que es desvaloritza dia a dia.

«Ella va buscar treball, primer perquè a ella no li agrada estar-se a casa tot el dia i després perquè..., o sigui, econòmicament ens anava molt bé.»

José, 39 anys, tècnic electrònic

«Ella cose vestidos. Pero, una miseria... entre ella y su hermana se reparten el trabajo. (...) Bueno, están distraídas. La mujer siempre ha querido trabajar por eso.»

Juan Antonio, obrer industrial, 39 anys

Les dones mateixes reconeixen, a part de la motivació econòmica, la necessitat de sortir de casa, de fer altres coses, de conèixer gent, però més

com una qüestió de salut mental, per elles i per a la família, que com una autèntica activitat:

«Me dijo que no hacía falta que volviera (al treball, després de l'absència per maternitat). *Y mi marido me decía "bueno, ¿vas a caer otra vez en la depresión?"*. Yo me quedé... puedes imaginarlo... Para mí, salir de la rutina un rato es estupendo. Dice, "*pues sabes qué, vamos a coger un local, y tú tenías idea de siempre de poner un quiosco de revistas y de libros, vamos a intentarlo*" y me animó un poco.»

Clemen, 31 anys, 2 fills

«Es necessita conèixer gent diferent de casa, no? Necessites altres contactes, altres idees i conèixer gent... és importantíssim, també per a la parella, perquè sinó et tanques molt en el teu món (...), només parles de les teves coses, veus les coses d'aquella manera i ja està, és com molt avorrit, no?»

Lola, 40 anys, propietària d'una botiga d'art

«Bueno, además, aunque yo no lo necesitara mucho también trabajaría, por estar fuera de la casa, por conocer gente. *Mucha gente lo hace por eso, más que por dinero.*»

Puri, 19 anys

No totes les dones treballen solament per completar un pressupost familiar insuficient o per defugir l'avorritament. Quan la dona té un nivell d'educació superior que li permet accedir a ocupacions ben remunerades, el treball apareix, senzillament, com la continuació natural d'una carrera vista per la família com una inversió i per la interessada com un projecte de vida. En aquest cas, el treball de la dona es veu gairebé com una qüestió de principi, generalitzable.

«Jo crec que *la dona* ha de treballar, que l'enriqueix molt treballar.»

Laura, 29 anys, metgessa

«*La dona* ha de sortir i ha de fer el que ella creu, s'ha de desenvolupar com a dona.»

Roser, 34 anys, farmacèutica, es casa d'aquí a un mes

«... Tota *dona* té de tenir una ocupació, proposar-se algo per ella mateixa, no? (...) A mi em costava estar-me a casa i ara, des de que treballa

i tal, pues... funciona tot molt millor. Inclús he tret temps, tenint menys temps he tret més temps.»

Teresa, 26 anys, advocada

«Seguimos trabajando los dos, porque tenemos claro que... o sea, es más, nos hemos planteado no solamente que ella se dedique solamente a trabajar, sino a otras actividades si puede ser, ¿no?, lógicamente. Yo estudio empresariales también, ella también está estudiando actualmente y, vamos, creemos que hay para muchos años, si no cambian las cosas.»

Quique, 29 anys, enginyer, muller ATS, embarassada

Però fins i tot aquesta lògica pot ser qüestionada pels canvis de situació familiar que, com la vinguda d'un nou fill, semblen forçar continuament a la reconsideració del treball de tota dona.

«P.: ¿Tú trabajabas y tenías los niños?

R.: Sí, los críos... Yo trabajaba, el niño grande tenía 19 meses, lo metí en una guardería y el que me nació luego se quedó con mi madre y yo seguí trabajando (...). Entonces tuve el tercero y ya tuve que dejar de trabajar y hacer en casa... Pero no, hasta que no fuera un poco más grande, no.»

Pilar, 35 anys, cuinera de restaurant

A vegades, la reconsideració és poc o molt forçada:

«... Fins que em vaig quedar embarassada tot anava molt bé. Jo treballava, ell també, guanyàvem cèntims, tot anava bé... (...) Al tenir la nena, al quedar-me embarassada, em van despedir de la feina.

P.: Et van acomiadar per quedar-te embarassada?

R.: Sí, bueno, per quedar-me embarassada... van ser moltes coses, no? Quedar-me embarassada i jo què sé, que no anava molt bé la feina i...»

Mariona, 34 anys, aturada, fa patronatge a casa

La reconsideració es fa generalment a partir del càlcul econòmic, càlcul que s'imposa igualment quan apareix la possibilitat d'un treball nou:

«Como el padre no puede estar en casa porque no va a dejar su profesión, entre otras cosas porque lleva muchos más años ejercitándola que yo y hay la posibilidad de que gane mucho más dinero que yo en la mía, el cuida-

do del niño es para mí y la que está fija en la casa soy yo» (...). «Cuando los crios sean mayores sí trabajaré fuera de casa pero ahora no.»

Mariví, 31 anys, biòloga, mestressa de casa

«A ella (una amiga) le ofrecieron un trabajo hace poco, pero no tenía con quien dejar los niños y tenía que dejarlos en una guardería y le salían limpias al mes muy poco.»

Puri, 19 anys

Alguns homes amaguen amb prou feines, darrera aquestes argumentacions, el seu disgust pel treball de la muller i el seu desig de tenir-la a casa:

«Tal vez se tendría que plantear, “¿vale la pena a un niño con dos o tres meses llevarlo a la guardería y que tú trabajes en ese sitio?” (...). Tenemos muy claro que primero es el niño, que lo primero va a ser el niño, y que tiene que ser una cosa de aquellas increíbles, un puesto de trabajo de aquello seguro, para terminar en la Generalitat, “mira, oye, tanto al mes, y el puesto seguro”, tendría que ser una cosa así para dar un paso, sino la idea es que... que por lo menos hasta que el niño tenga un año y medio ella no se va a mover, ella va a cuidar del niño.»

Martín, 29 anys, analista de laboratori,
muller puericultora, embarassada

Hi ha també qui pensa que si la dona treballés, l'harmonia familiar podria perillar:

«Penso que potser la gent sí, les dones s'independitzen molt més però potser també falta... una mica de caliu, perquè... precisament aleshores... no tens tantes ganes d'aguantar l'altra persona, no?»

Juanita, 36 anys, mestressa de casa

Finalment, pocs són els qui reconeixen, com a regla del joc, el fet que la dona no hagi de superar professionalment al seu marit. N'hi ha, però, com aquest entrevistat, que en parla amb l'amargor que li dóna el fracàs de la relació:

«Ella potser representava el que jo no havia acabat de fer, situar-me millor professionalment, acabar els estudis superiors.»

Leandro, 35 anys, ara sol, aparellador

3. L'HOME «AJUDA» A LA MESTRESSA DE CASA, PERÒ NO SEMPRE NI PROU

Les dones casades, treballin o no treballin fora de casa, guanyin poc o molt, continuen essent en la pràctica totalitat dels casos les qui carreguen amb el pes i la responsabilitat del treball domèstic. Els homes, en cas de participar-hi, ho fan com a col·laboradors més o menys espontanis, depenent del seu tarannà o de la seva sensibilització ideològica. Indefectiblement, els entrevistats «ajuden» les seves dones.

«P.: I la feina de la casa, us la repartiu?

R.: Sí, jo cuino, compro, igual, igual que ella.

P.: Heu tingut discussions o problemes per això?

R.: No, no, tonteries, les típiques tonteries tontes de: “no em deixis això aquí o...” , per lo altre no, però a vegades clar, també hi ha el fet meu d'home, pues que l'estic *ajudant* sempre, però arriba un dia que dic: “no em surt de les galtes fer res” i no foto res i aleshores ve el “xoque”.»

Joaquín, 31 anys, agent de duanes

«Yo me considero muy feminista (...), digamos, me es jodido ver la carga que tiene la mujer, ¿no?, y sobre todo en el hogar, ¿no?, lo que las faenas del hogar y tal, ¿no? y sé... yo procuro ayudarla, de hecho no es ayudarla, sino que es mi casa también, ¿no?, tengo que hacer las cosas igual que ella: si tengo que lavar la ropa, la lavo, si tengo que fregar, friego, y todo así (...). Vamos, yo tendría que hacer mucho más de lo que hago, soy sincero, sí, soy sincero.»

Chema, 27 anys, entrevistador en atur

«Bueno, pues yo más bien en casa como... es que tampoco estoy gran tiempo en casa, ¿me entiendes? no estoy mucho tiempo, entonces lo que son... cuando llego por la noche y esto, pues mientras ella va preparando la cena, yo voy poniendo la mesa, la mesa, y todo lo demás, le ayudo a retirarla un poco, aunque los platos no los toco.»

Ginés, 25 anys, administratiu

Indefectiblement també, les dones es planyen que els seus marits no les «ajuden» o no les «ajuden prou».

«No, no, en casa no hace nada (...). Porque ya se ha acostumbrado a que lo hago todo yo en casa... Y al principio te cuesta, pero luego ya te

Els rols en el matrimoni i en la cohabitació

acostumbbras (...). Lo que pasa es que me irritaba, a lo mejor porque quería que me ayudara, con los niños, en la casa, y él no me ha ayudado, él cuando venía, cogía y se sentaba a ver la tele...»

Rosario, 34 anys, secretària

«Y sí que le digo que me ayude un poco porque yo voy cansá. Voy cansá y para mí se me hace mucha carga... todo ¿no? Ya... La casa, los niños, la ropa, él... la faena que... Ahora he cogido lo de los estudios por distraerme un poco.»

Amparo, 36 anys, 3 fills, portera

«... Si en el fondo no me ayuda más, yo creo que es porque no se le ocurre, porque las cosas de casa no las ha hecho nunca.»

Inés, 28 anys, propietària de restaurant

«Pero él no ayuda en nada, absolutamente en nada.»

Merche, 29 anys, 1 fill, dona de fer feines

Malgrat la universalitat de la situació, les justificacions (i en calen, davant del desprestigi de l'ideologia sexista tradicional) són sempre particulars. La feble posició de la dona al mercat del treball, amb tota la seva gamma de manifestacions (baixos salaris, horari reduït, treball submergit, atur freqüent, etc.) acaba essent invocada, gairebé sempre, com la raó que el treball domèstic recaigui amb pràctica exclusivitat sobre la dona. L'atur, en particular, reinstalla simbòlicament les dones a la llar i apaivaga la consciència dels homes que viuen amb elles.

«Ella de momento va a estar un año..., ella quiere estar un año, como mínimo un año de..., de no trabajar, con el crío... ¡Hombre! yo que sé, ha estado tanto tiempo sin trabajar...»

Martín, 29 anys, analista de laboratori

La dona que ha treballat abans pot desenvolupar, en cas d'atur, una hiperactivitat domèstica obsessiva, potser per fer-se perdonar la manca de participació econòmica:

«... encara estic cobrant el paro, l'atur, però... jo és que tinc ganes de treballar, vull dir, jo sóc una persona que em poso molt nerviosa (...). Sí,

sí, jo sóc molt activa, vull dir... jo necessito fer coses, llavors a casa m'està agafant l'obsessió de la neteja. Sí, en serio, jo... com la meva mare...»

Mariona, 34 anys, 1 fill, en atur

De fet, les dificultats laborals de les dones les porten a acceptar llocs de treball que, lluny de facilitar la vida familiar, la dificulten.

«Dos años de paro me chupé yo, ella siete, o sea que... mucho peor. (Ara torna a estar aturada, fa substitucions.) Es una lista de la Generalitat y donde le toque le tocará y punto. Y si no va, pierde la opción. Donde le toque, irá, la cosa está superclara.»

Santiago, 31 anys, prof. de BUP, muller llic. en Història

Tampoc el treball de l'home és, en tots els casos, rigurosament exigent.

«... Lo de mensajero no es nada, pero es un trabajo que es flexible y puedes ir y puedes faltar y... donde estoy puedes faltar y si no vas nadie te dice nada. Entonces, un día la cría llora por la noche y no has pegado ojo, entonces ese día no voy a trabajar, ¿no? Si tuviera que ir a un sitio y fichar, pues no podría.»

Ramón, 27 anys, missatger, 1 filla, dona operadora

Se sobreentén però, amb el suport de la imatgeria tradicional, que la dona té més temps i més facilitat per a fer-se càrrec del treball domèstic, legitimant així la doble jornada. Per a les dones de situació més modesta, que no poden recórrer a cap mena d'ajut remunerat, la pressió arriba a ser insuportable i condueix sovint a l'exasperació o a la depressió:

«A veces me cabreo y digo: "¿Pero tú que eres, un muerto o qué?, ¿yo que tengo aquí, un compañero o un muerto?, ¡Tú eres un muerto! ¡Que te vas a herniar!" y digo: "Pues, ¿sabes lo que te digo? ¡Que ya estoy hasta los huevos de hacer cosas! ¡Que no voy a hacer nada más! ¡Se acabó... Pero luego no tengo valor de coger y sentarme y dejar las cosas sin hacer.»

Merche, 29 anys, 1 fill, dona de fer feines

«Y yo, pues ya, ya, un poco, yo estoy un poco asqueá de la vida, yo digo que vivir la vida es muy duro y que yo lo iba a decir, te lo juro, ¿eh?, pues iba a pensar que si me muriera yo descansaba, porque... yo estoy cansá ya

de estar todo el día peleando, todos los días problemas, las luchas con los niños y luego ¿pá qué? ¡Pá ná!»

Amparo, 36 anys, 3 fills, portera

Per fugir de la doble jornada, hi ha qui es conformaria en «reduir vapor» amb solucions intermèdies:

«... I reducció de jornada no es pot demanar, perquè, per exemple, jo, treballar fins migdia pues ja ho veig diferent, però no es pot.

P.: No pots fer-ho?

R.: No home, a menys que jo em pagui un substitut, però s'hauria d'amagar a la Delegació. Això... vull dir, això hauria de ser... això, legalment, l'estatut dels treballadors de mestres no està permès, que va! Si molta gent ho mira i no pot.»

Núria, 30 anys, professora d'EGB

Davant l'aparent impossibilitat d'obtenir una col·laboració satisfactòria per part de l'home, no és estrany veure aparèixer en una dona instruïda una actitud que podríem denominar «cínica»:

«P.: ¿Nunca te planteas volver a trabajar?

R.: No, no, y además se lo tengo dicho muy claro: “¡Eh! (Riu) ya puedes espabilar, porque si he de ser yo la que... (...). Es decir, yo, pues muy bien, ama de casa, estupendo, pues es mi trabajo y como tal lo considero, ¿no? Pero doble trabajo ¡ni hablar! Quiero decirte que si yo trabajara fuera de casa tendría que ser para en casa no pegar golpe, o sea, igual que si fuese un hombre (...). Pues esto es muy curioso, porque antes, años atrás, una mujer que trabajaba tenía poco menos que pedir perdón por... por empeñarse en trabajar fuera de casa; pero es que ahora casi empieza a ser al revés, te miran como si fueras un bicho raro o una estúpida o una débil mental porque no tienes interés en trabajar fuera de casa. Pues bueno, yo de esto me río mucho.»

Mariví, 31 anys, biòloga, mestressa de casa

4. QUAN L'AJUT ÉS PERCEBUT COM A INVASIÓ D'ATRIBUCIONS

La persistència dels rols tradicionals masculí i femení en les parelles casades és indiscutible. La incomoditat i la dificultat, tant psicològiques com

socials, en trepitjar el terreny de l'altre es fan paleses quan l'ajut es converteix en assumptió de plena responsabilitat. Les responsabilitats, més que les tasques, són pensades com a masculines o femenines:

«En una altra època, l'última, jo tenia, i ho vaig sentir molt així, l'aspecte masculí, era jo la que aportava, era jo la que tenia feina, jo portava els diners, jo sentia que *el pes de la responsabilitat* de la casa queia sobre mi.»

Claudine, 29 anys, vídua, prof. d'educació especial

«La que tenia els diners mensuals era ella (...) i a mi em creava una situació bastant incòmoda;... no em portava problemes en el sentit que em controlés els diners o que hi haguessin dificultats... El cas que m'imagino que encara conservem aquesta mentalitat de que has de guanyar els teus propis diners *si ets un tio*, no?»

Oriol, 30 anys, cohabitant, professor de català

«*Ahora por ejemplo, hemos empapelado... Y claro, me ayuda a empapelar, pero claro, es que eso no es faena mía tampoco.*»

Rosario, 34 anys, secretària

La paraula «ajut», que tan profusament utilitzen les unes i els altres, seria, doncs, sinònim de «responsabilitat limitada», d'ampliació del registre individual d'activitats sense alterar, però, l'atribució tradicional de responsabilitats, dins la qual cadascú és «al seu lloc».

Els efectes de les transformacions ideològiques dels darrers deu anys són evidents: pocs homes reclamen obertament el manteniment sense canvis dels papers tradicionals i el qui ho fa es justifica escudant-se en la seva edat i generació tant com en les circumstàncies del seu cas:

P.: *¿Siempre ha querido trabajar?*

R.: *Y siempre he sido reacio.*

P.: *¿A que ella trabajara?*

R.: *Sí, porque te voy a decir: si nos casásemos hoy día, podría ser trabajando los dos. Ahora, ponerse a trabajar con tres hijos, tres hombres, pues... damos más guerra que... tres hombres y yo cuatro, a ver si me entiendes (...). Y en casa... tiene que llevar toda la casa y eso, parece que no, pero es un trabajo y a mí, la verdad, no me ha gustado nunca. Además,*

a la hora de trabajar, prefiero que trabaje el hijo mayor, que trabaje él, eso.
¡Y ya trabajo yo!

Juan Antonio, 39 anys, obrer

En els homes joves, la preeminència masculina adopta formes més suaus i condescendents:

«P.: *Tu marido, eso de que trabajes ¿cómo lo ve?*

R.: *No, hombre, él bien. Hombre, él dice que "igual que trabajo yo puedes trabajar tú". Ahora, él me dice "si yo tengo un buen sueldo, que no necesitamos dinero, tú te puedes quedar en casa con el niño, si quieres. Si, ahora, aunque yo tenga un buen sueldo, si a ti te sale un trabajo y quieres hacerlo, yo no te voy a impedir que lo hagas ni mucho menos".»*

Puri, 19 anys, 1 fill

Més nombroses són les dones, en canvi, que expressen sense cap cautela llur reticència a compartir amb l'home el paper de responsable de l'àmbit domèstic. Tot i que això es fa quasi sempre invocant motius tècnics, no manca qui té plena consciència d'adoptar o d'enfrontar actituds contradictòries:

«... Posar una rentadora és una cosa que jo mai he fet. Ella diu: "És que ets un negat per a la rentadora" i jo: "home! mira, també, era un negat per l'altra cosa i... en tot s'aprèn!". Però és que ella... separa la roba d'una manera, la fot... i ho vol fer ella, en el moment que sigui. Llavors és allò que és *una contradicció*: per una banda voldria que ho fessis, però per l'altra banda ho vol fer ella.»

Robert, 36 anys, 2 fills, economista

«P.: I el treball domèstic, com el feu?

R.: El faig jo, perquè em posa molt nerviosa. Sí, sí, començo: "¿Qué haces aquí?", "Això ho estàs fent malament!", "Estàs mullant el terra!", "Això, allò i lo altre, no es fa aixís...", i acabo que ho faig jo. Però ell també m'ajuda.

P.: Ell ho intenta i tu no li deixes fer?

R.: Sí, exacte, no li deixo mai, a part d'estendre la roba... i coses que ja sé que ho fa bé, pues... no. Frega els plats... O de vegades em truca a la feina: "Oye... que *et* faig el lavabo? *Et* faig això o allò?" i jo: "Bueno, fes-ho." Perquè no el veig, perquè si no... Quan estic cuinant, ell ve: "¿Qué te hago?" "No, no, ves-te'n!", li tanco la porta, "Fuera de aquí, *que això*

és meu!” (rialles)... Si estic jo, ja no insisteix, perquè ja em coneix, ja em deixa, i... Però, allavorens, si no em diu res i es posa a llegir algo, llavors li pego la bronca: “És que tot ho he de fer jo, n'estic fins als nassos!”»

María Jesús, 24 anys, administrativa

Si els conflictes no són més importants en aquest terreny és perquè, ara per ara, el reialme de la llar no sembla ser gaire cobejat pels homes. Hi ha indicis, però, que l'home que vol assumir responsabilitats domèstiques es troba tan sovint en fals com el qui tracta d'escapolir-se'n. El seu cas sembla constituir una desautorització de la muller i inspira alhora sentiments oposats:

«... Vull dir que hi ha homes que, pel que sigui, pues tenen més predisposició a fer-ho tot (...). Els hi agrada. Mira, aquí al costat mateix, hi ha una parella que ell ratlla una mica en la maniàtica. Maniàtic, és maniàtic totalment. *És horrorós!* A mi tampoc m'agrada aquest extrem, no? “Eh! Ahora hay que lavar las cortinas” i flas! ja les té dins de la rentadora! “Ahora se ha de encerar el suelo” i txiqui-txaca, ja està! ¡dale que dale con la bayeta! És un noi... molt salat, perquè és sevillano, i amb aquell parlar que tenen tot així, tot graciós, comença: “¡María José, vamos a lavar las cortinas!” Pues au! I ella, a vegades es cabreja ella, molt, perquè diu “osti! aquest tio! Tot el matí que jo he escombrat, he passat no sé què, he fet no sé quant...” (*Perquè ella és una noia molt, molt, molt polida!*) “I ara ve i, txin-txan, tot el salon... desmontado, los sillones, la alfombra, esto, el aspirador!”, diu, “i jo que ho acabava de fer!”. Sí, però mira... vull dir: ara ell treballa, treballa mitja jornada perquè li han fet reducció d'horaris, aquestes coses, no? Doncs escolta, jo dic que *és diví, no?, això!* Ella treballa tot el dia i li va perfecte, perquè aquest senyor arriba a casa seva una mica abans que ella al migdia i li fa el dinar, dinen, le recoge la cocina y los platos! Vull dir... Però aquests són casos, *són casos que no són normals.*»

Juanita, 36 anys, mestressa de casa

Normals o no, són casos que no són freqüents, sobretot en les parelles casades. Moltes coses han canviat en els últims anys, en el terreny de les idees i en el de la vida quotidiana, però l'essencial segueix immutable: l'home segueix éssent el «cap de família» i la dona la «mestressa de la llar» malgrat que la nova Llei atribueixi als dos consorts responsabilitats iguals. Tota transgressió radical d'aquest estat de coses sembla generar uns costos psicològics i socials molt importants i fins i tot posar en perill el matrimoni.

La imatge i la pràctica de la vida conjugal són doncs, en general, més tradicionals que les lleis que la regulen.

5. ELS COHABITANTS, «MUTANTS DEL ROL»

Contrariament al matrimoni, que continua essent concebut bàsicament com la unió legal dels oposats complementaris que genera un col·lectiu, la família, la cohabitació es presenta més aviat com una juxtaposició d'iguals independents que volen, poc o molt, seguir-ho essent.

«Sí, de alguna forma, es diria, yo... eso de la media naranja: tú eres una naranja, tú eres mi media naranja, yo soy media naranja más, juntos haremos una naranja, ¿no? Yo digo: Tú eres una naranja, yo soy otra naranja y juntos somos dos naranjas.»

Ramón, missatger, cohabitant, 27 anys, una filla

El matrimoni apareix com una estructura de *prête-à-porter* a la qual es poden fer retocs. En els casats, fins i tot quan adopten actituds atípiques, es manté la idea de pertinença a una entitat supraindividual:

«... En el nostre cas, fins fa un any jo era director d'una empresa, tenia uns ingressos elevats, l'Eva treballava i ens guanyàvem bé la vida; ens sobraven diners a manta, però... allò que la vida, professionalment, era una merda. Llavors jo vaig decidir deixar-ho. Vaig parlar-ho amb ella, perquè era l'única persona que *tenia dret a discutir-ho*. Ho vaig deixar, me'n vaig anar a la Facultat a acabar els estudis i ara em quedo allà de PNN, cobrant la meitat del que estava cobrant abans, amb lo que; *com a família*, anirem molt justos... No, molt justos: anirem molt més justos, perquè tampoc pasarem gana, no? Però, en canvi, *com a persones*, estarem molt més bé, no?

Robert, 36 anys, casat, dos fills, economista

Els cohabitants, en canvi, semblen defugir l'estructura prefabricada que és el matrimoni, preferint la construcció lenta i laboriosa d'uns *modus-vivendi* «a mida» que presenten, no obstant, això, les característiques d'un nou model. A les conclusions del nostre treball sobre la cohabitació, abans citat, s'hi pot llegir:

«... *Extraordinariamente homogéneos, con planteamientos teórico-ideológicos potentes y con una notable coherencia entre su teoría y su práctica*

ca (...), los cohabitantes pueden considerarse, en su conjunto, como un colectivo experimental que elabora, más consciente que inconscientemente, una ética de la pareja, de la familia y de las relaciones personales. Su distanciamiento ante el matrimonio es poco comprensible desde un punto de vista práctico por cuanto se sitúa esencialmente en el terreno simbólico. Sólo siendo vistos y viéndose a sí mismos como personas "no casadas" pueden ensayar nuevas prácticas, experimentar nuevos valores. Sobre qué bases económicas, sociales y culturales se asientan estos nuevos valores, sería mucho decir, pero sin duda tienen que ver, básicamente, con los formidables cambios acontecidos en los terrenos de la actividad económica y de la educación, en particular en la mujer.»

En el model igualitari i individualista dels cohabitants no sembla existir, almenys en principi, una clara adscripció dels papers en raó del sexe.

A nivell dels principis, el treball de la dona fora de la llar és inqüestionable entre els cohabitants i la pràctica va d'acord amb els principis: en les 24 parelles de cohabitants entrevistades a l'àrea de Barcelona, 23 dones treballen (mentre que en les 24 parelles casades, 8 dones es dediquen exclusivament a les tasques domèstiques i una bona part de les que treballen ho fan de manera marginal.) Els cohabitants veuen el treball de la dona no sols com un dret o una conveniència, sinó com una necessitat per al bon funcionament de la parella i del model.

«Hoy las parejas se plantean, si pueden, trabajar los dos, no ya simplemente por el dinero necesario, sino a nivel de organización de la vida.»

Amador, 34 anys, cohabitant, transportista

«No deixaria la feina, encara que no fos pel motiu econòmic, tampoc la deixaria, això sí que no (...). Jo, als dos dies queestic sola ja, ja em torno boja...»

Remei, 30 anys, cohabitant, ATS

La igualtat entre els membres de la parella sembla però afirmar, ara per ara, el que era tradicionalment el terreny de l'home. La contribució de la dona al manteniment de la llar és prova i garantia que és la igual de l'home.

«Això ho tenim molt clar... els components de la parella, *els dos*, més o menys *són iguals*, llavors (...) econòmicament sempre hem anat *aportant el mateix*.»

Esther, 23 anys, cohabitant, prof. d'Educació Física

«Abans la dona estava més calladeta (...), aguantava "lo que le echa-sen", no? I ara, pues no. Perquè si *la dona és igual, porta un sou a casa* i estan portant la família entre els dos, pues diu "a sant de què he d'aguantar jo", no?»

Mireia, 35 anys, cohabitant, administrativa

Per contra, en l'àmbit tradicionalment femení, el de la llar, les coses són menys clares. Tot i que generalment el treball domèstic sigui pensat com tasca a compartir entre tots dos membres de la parella i que, en comparació amb els casats, sembli indiscutible la major intensitat de la participació masculina, la feina de casa segueix essent, bàsicament, la responsabilitat de la dona.

«*Aunque consigas que si tú estás trabajando, si los dos trabajan, se tienen que compartir las faenas (...)* a nivel organizativo, pues pensar que tienes que tener la comida, que tienes que tener la compra hecha, qué es lo que hay que comprar, todo este tipo de cosas, a mí me resulta muy difícil todavía que mi pareja se haga cargo de esto.»

Marisol, 26 anys, cohabitant, administrativa

«Ho tenim tots dos molt clar. Ella treballa, jo també treballo i les feines de la casa són dels dos. Això està molt clar, està claríssim (...). A la pràctica, ella fa més coses que jo. El perquè, no ho sé... *Jo m'arrepento i ella, pues fa...* i com que ja està fet, ja està fet.»

Narcís, 37 anys, cohabitant, psiquiatra

És digne de destacar, però, que mentre en el discurs dels casats sobre el treball domèstic predomina la lamentació (en les dones) i la autoexculpació (en els homes), el discurs dels cohabitants d'ambdós sexes se centra molt més en les afirmacions de principi, en l'exposició dels èxits aconseguits (molt sovint en el terreny de la cura dels infants) i en la recerca de solucions.

«*Si se tiene un hijo, se tiene que compartir. Con la persona que vivo ahora, que vivimos con el niño, él se levanta igual que yo, si el niño está enfermo, por ejemplo; y no es su hijo.*»

Clara, 35 anys, cohabitant, professora

«El pare i la mare *han d'assumir el mateix paper* davant del crio i no té perquè haver-hi aquesta diferenciació de que la mare és la que està més per ell...»

Olga, 24 anys, cohabitant, animadora

«Amb la nena, procurem fer la feina els dos: la canviem els dos, la posem a dormir els dos... mirem d'*equilibrar* la feina (...). Ara la nena va a la mateixa guarderia on treballa la mare, però el problema serà quan vagi al col·legi. Llavors ens ho haurem de *compaginar*.»

Jaume, 26 anys, cohabitant, planxista

«Ens *ho dividim per gustos* (...). M'agrada més cuinar a mi que a ella i, aleshores, ho repartim i jo cuino i ella renta els plats.»

Roger, 30 anys, cohabitant, conserge

Malgrat la voluntat d'enteniment que manifesten els cohabitants, la realització satisfactòria del treball domèstic sembla un problema no resolt. Per una banda, la progressiva interiorització per les dones dels valors masculins accentua la desvalorització de les «arts domèstiques», reduïdes a simples «treballs forçats» que defugen tots dos membres de la parella.¹ Per altra banda, la parella que treballa (i és el cas general dels cohabitants) disposa, a igualtat de condicions, de més diners però de menys temps que una parella amb papers complementaris. La realització solidària d'unes tasques poc interessants en un temps globalment insuficient no sembla constituir una solució ideal, sinó, com a molt, un mal menor. Mentre s'espera els adveniments, ara per ara utòpics, d'una alta tecnologia domèstica a l'abast de tothom i d'una reducció radical de la jornada laboral, el recurs al treball domèstic «mercenari» és vist, en les parelles de dos ingressos, com una forma d'eliminar una contradicció que té elevats costos personals i no sols d'alleujar, com en el cas de les parelles tradicionals, el fardell de la mestressa de casa.

«Llavors, des del mes de maig, que jo vaig començar a tenir molta feina i tal a l'escola, vam començar a buscar una dona de fer feines, i *aquí està el quid de la qüestió*, perquè no sabem si la continuarem o no la continuarem...»

Núria, 30 anys, professora d'EGB

1. No és així estrany que l'atenció als infants, que conserva un elevat valor psicològic i social, sembli plantejar menys problemes que la realització de les tasques domèstiques pròpiament dites.

«I mira que jo tinc coses per a fer, perquè quan no faig sopar perquè ve gent a sopar, pues vaig a comprar... Si guanyés més i pogués pagar algú que em fes tot això, pues...»

Remei, 30 anys, cohabitant, ATS

6. EN CONCLUSIÓ

Les noves idees que tendeixen a reestructurar els papers de l'home i de la dona pel que fa a l'activitat laboral i al treball domèstic estan afectant sens dubte el matrimoni, però sense alterar-ne bàsicament la divisió tradicional de responsabilitats. L'existència de la cohabitació, en canvi, sembla obeir en bona part, precisament, a la necessitat per a determinats grups socials, i en particular per a les dones instruïdes i actives, d'afirmar i de portar endavant aquesta reestructuració de papers.

Dit això, se'ns plantegen molts interrogants: ¿tendeix la cohabitació a esdevenir un estat permanent viscut com alternativa al matrimoni o és una situació transitòria en la qual es va arbitrànt un «*modus vivendi*» diferent, tot lliscant cap al casament? Canvien els rols quan els cohabitants es casen? Com actua sobre els rols el pas del temps en la cohabitació de tipus permanent? ¿Pot esperar-se l'emergència d'un nou model de matrimoni de caràcter més igualitari que no pas complementari?

No podem respondre a tot això. Ara i aquí, però, podem afirmar que la cohabitació allotja indiscutiblement, en el seu si, els fugitius de l'ordre matrimonial tradicional i de la seva assignació de rols complementaris, percebuts com a font de la dependència i de la imposició:

«*Si ahora mismo estoy juntá con él y él quiere mandar en mí, si estuviera casada con él ¡mandaría más!*»

Merche, 29 anys, cohabitant, 1 fill, dona de fer feines

